

לקח סואץ

סאת ג'ורני פילדינג אליוט

„שתי דרכים בלבד היו מוליכות להבטחת שלום התעלה: להניח לישראלים להוסיף ולדלוך אחרי הכוחות המצריים המוכבים ונסוגים מסיני — או לתת בידי גייסות-קרקע אנגלו-צרפתיים החזקה ממשית בטרם היתה למצרים השהות להתעורר מתדהמת תבוסתם מידי הישראלים. משנים אלה לא נעשה דבר“.

דשים האחרונים של 1955 נסתמנה בבריטניה מדי-ניות צבאית של „מראה חדש“, אשר הביאה להפחתה רבה בעתודה-האסטרטגית של גייסות-קרקע, החונה באיים הבריטיים. לעתיד צריכה היה תשומת הלב להתרכז בנשק גרעיני ובהגנת האיים הבריטיים עצמם. את עוצמת הצבא נתכנו להעמיד על רמת המינימום ההכרחי בשביל לקיים אותן התחייבויות המצויות כבר בשטחים שמעבר לים (השתתפות בצבא נאט"ו, קפריסין, מלאיה, הונג-קונג והחזקת מספר חילות-מצב מפוזרים) כשבבריטניה עצמה נמצא רק כוח חרום זעום-ממדים. משך החודשים הראשונים של 1956 רותק כוח זה טיפין-טיפין לקפריסין, בשל המצב שהחמיר שם.

משנתלקח משבר סואץ, ובאופן נראה הצורך בהתערבות צבאית במצרים, היה הכרח להכריז על גיוס כללי כדי שתהיה סמכות חוקית לגייס 30.000 קצינים וחיללים מ„עתודות-הצבא“ — עם כל הפגעים והתלונות הכרוכים בקריאה סלקטיבית של חלק בלבד מאנשי המילואים שבכל שנתון נדרש. ולא זו בלבד אלא שגם זמן יקר אבד.

* * *

אשר לצרפת, הרי דעת הקהל בה התנגדה באופן מסורתי לשימוש במגויסים במלחמותיה המוגבלות של „צרפת שמעבר לימים“. עוצבות מיוחדות שהורו-כבו ע"י חיל-בהתנדבות, „לגיון-הזרים“ ויחידות ילידים, היוו את עיקר-המשענת של צבא צרפת הקולוניאלי. כדי לעמוד במכסת הגייסות שעליהם להעמיד לנאט"ו הקימו הצרפתים 5 דיבזיות סדי-רות, אשר כללו אחוז גדול של אנשי שרות-ארוך; אבל במשך 56—1955 הועבר חלק ניכר של יחידות הרגלים של דיבזיות אלו לאלג'יריה, ומקומן נתמלא על-ידי רזרביסטים.

כך, בשל סיבות שונות אמנם, אך דומות, לא היו בריטניה וצרפת מוכנות לפעולה באותו סוג של כוח אשר המצב הצריכו בפרוס משבר סואץ.

ההתערבות הצבאית האנגלו-צרפתית במצרים היתה — בתפיסתה ובתכנונה — דוגמה קלסית-כמעט לשימוש „מוגבל“ (כלומר — בלתי-גרעיני) בכוח, בפי-עולה שנקבעו לה תחומי-מקום מוגבלים. ואילו בפי-צועה נתגלתה היא כדוגמא קלסית-כמעט המורה כיצד אין לנהל פעולה כזו, משהוחלט על ביצועה.

לכותב שורות אלה אין כל כונה להכנס לויכוח על חילוקי הדעות המצערים שנתעוררו בענין זה בין ממשלת ארה"ב ושתי בעלות בריתה העיקריות. אף אם נניח לשאלה זרועת-חתחתים זו, הרי מעלה ענין סואץ לקחים אשר מוטב להם לאמריקאים כי יבחנום בחון-היטב.

ראשית, הבה ונזכור כי במקרה זה עמדו מנהיגיהן של שתי דמוקרטיות-חוקתיות נוכח מצב, אשר סביר-רים היו כי הוא מסכן אינטרסים לאומיים חיוניים, וכי לא ניתן להגן על אינטרסים אלה אלא באמצעות השימוש בכוח מזוין.

והבה נזכור גם זאת: ראשיה האחראיים של מדינת-נוראנו, אפשר כי אף הם ימצאו עצמם במצב דומה — דבר העשוי להתרחש כמעט בכל יום ובכל אתר בעולמנו זה, אשר עודנו נגוע פורענויות ורחוק מבטחון.

מבלי קשר לעמדה שנקטנו בענין סואץ, הרי תהיה זו איולת מסוכנת אם נרשה שתקנה לה מהלכים המחשבה, כי לעולם לא תוכלנה להתעורר מסיבות — פרט להתקפה גרעינית שלוחת-רסן עלינו — בהן ישתמשו ממשלת ארה"ב ועמה בכוח, לשם הגנה על ענייניהם החיוניים, או כדי להדוף תוקפנות „מקומית“.

ותהא זו איולת המסוכנת אפילו עוד יותר, אם נניח לאמצעים שבידינו לשימוש כזה בכוח כי יצטמקו תחת השפעת האשליה כי יכולת ל„תגמול מאסיבי“, בצירוף הגנה בפני הפתעה-גרעינית — הקנהן כל הנחוץ לנו באשר לעוצמה-צבאית.

והרי זוהי שגיאת-היסוד לה נתפסו הבריטים. בחור-

באוקטובר 1956) בו נאלצה ממשלת ישראל להחליט כי להוסיף ולהמתין — פירושו להחמיץ הזדמנות שאולי לא תחזור לעולם.

הם התקיפו — תוך שימוש מלא ביותר בהפתעה, בניידות ובאימון טקטי וטכני עדיף. בארבעה ימי קרב חדלו הכוחות המצריים שבחצי-האי סיני מלהת-קיים כגופים צבאיים מאורגנים.

* * *

אם נעשה הדבר כתוצאה מהסדר קודם עם היש-

חסרה להם עתודה של גייסות יבשה בעלי אימון שלם וציוד טוב; חסרו להם מטוסי תובלה וכלי שיט אמפיביים בשביל להוביל את הגייסות למקום בו נדרשו; חסרו להם סיוע אוירי טקטי מספיק ומטו-סים ממריאים-אנכית שיהיו מוכנים בכל רגע להכ-ניס את הגייסות לקרב בתנאים טקטיים נוחים.

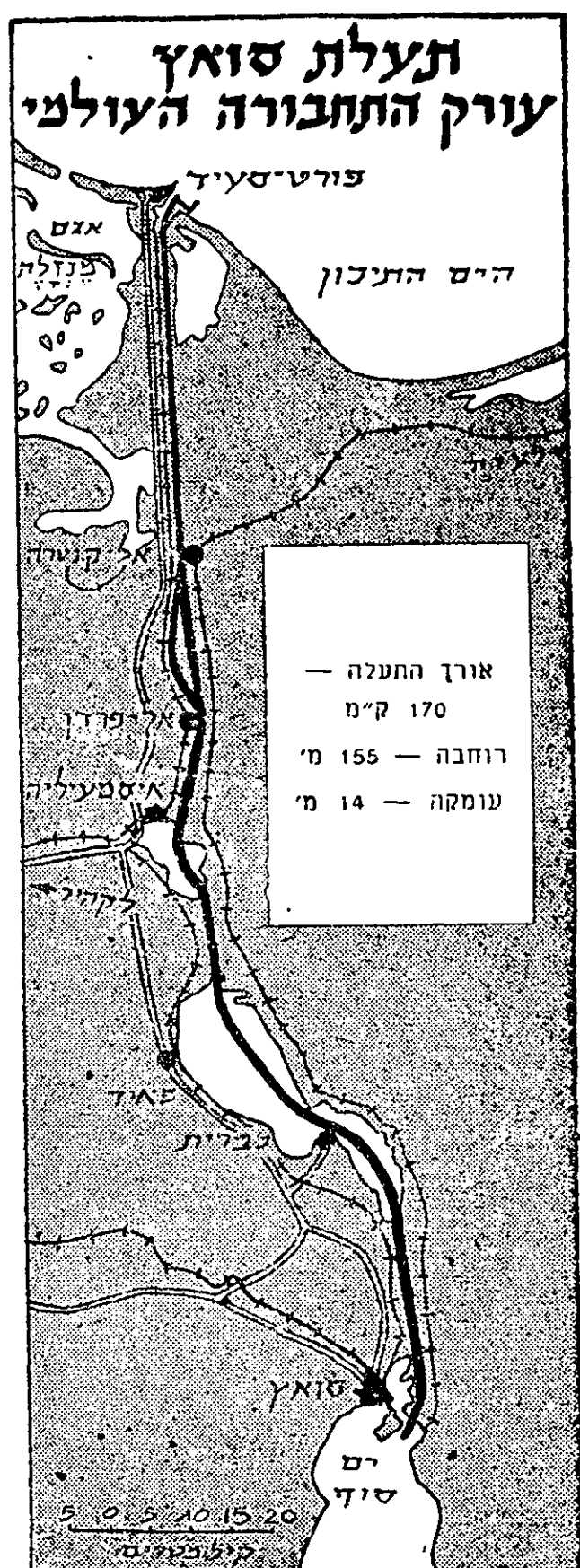
לכן לא היה ביכולת בריטניה וצרפת לנצל את הרגע הנוח בשביל להנחית בו את מהלומתן — רגע אשר במבט-לאחור ניתן לראות כי חל ימים ספורים לאחר שהמצרים הלאימו את התעלה. הדחיה הממושכת, שנגרמה בגלל העדר כוננות לפעולה מידית, הניחה למבצע כולו כי יופה בתשישות. אוירת דעת הקהל הבריטית — אשר ללא ספק התיי-חסה בהתחלה באהדה לנקיטה באמצעי כוח — החלה סוערת כשהיכוחים התמשכו, וכשהתנגדותה הת-קיפה של ארה"ב נעשתה מפורשת יותר.

* * *

המצרים, מצידם, התעודדו; והם הצליחו לעורר תסיסת התרגשות ניכרת בארצות ערב השכנות — התרגשות, אשר מידי יום ביומו סיפקה תחמושת נוספת, בצורת כותרות סנסציוניות, למתנגדי צע-דים תקיפים. נוסף על-כך, סיכויי משא ומתן פורה עם קולונל עבד אל-נאצר פחתו והלכו ככל שזה הש-תכנע שאין הוא מסתכן עוד בתגובה בצורת הפעלת כוח.

כך, בעוד הבריטים והצרפתים התאמצו "לגרד"-ולכנס את הגורמים המגוונים והנרחבים הנחוצים בשביל להרכיב חיל-משלוח אמפיבי — נצטברו-והלכו במזרח התיכון הגורמים הנחוצים בשביל שתתהווה התפוצצות פתאומית: המשא-והמתן נת-משך על פני ימים עקרים; וברה"מ ניצלה בצורה הטובה ביותר את הזדמנויותיה, כשהיא שמחה ודאי לכך שבלונדון ובפאריס לא הושם מלכתחילה דגש-חזק על הסכנה האמתית — העובדה כי התעלה נתונה לשליטת צבא שצויד בציוד סוביאטי, וכי לכוחות הסוביאטיים יקום מעתה מאחז באפריקה.

ההתפוצצות נגרמה ע"י שורה של פשיטות-גירי-ליה רצחניות נגד ישראל — שבאו כתוצאה מהעזתו הגוברת של נאצר או מאי יכולתו לשלוט על אנשיו. ממשלת ישראל צפתה בחרדה גוברת בנחשול האלי-מות העולה סביב גבולותיה. שלא כמו הבריטים והצרפתים, היו הישראלים מוכנים בתכלית לקראת הגנה על עניניהם החיוניים באותו סוג של כוח אשר התאים לצרכיהם הצבאיים. לבסוף, בא הרגע (ב-29

ראליים, ואם לאו — יומים לאחר שהצבא הישראלי חצה את הגבול החלו הבריטים והצרפתים, אשר הגיעו סוף סוף לדרגת כוננות מסוימת, בהתערבותם במצרים.

כמטרה פוליטית היתה להם רק אחת שניתן להעלותה על הדעת: להשיג מהר ככל האפשר החזקה במלוא אורכה של תעלת-סואץ. המטרה הצבאית חייבת היתה, איפוא, להתבטא בהצבת גייסות קרקע בריטיים וצרפתיים בנקודות מפתח לאורך התעלה במלוא הזריזות האפשרית — במהירות כזו שיהיה בה כדי למנוע את המצרים מלחסום את התעלה עצמה, או לחבל בה בדרכים אחרות.

תחת זאת החלה ההתקפה האנגלו-צרפתית בסדרה של מבצעי אוויר, שכוונו תחילה נגד שדות תעופה מצריים, ואח"כ נגד ריכוזי צבא ומרכזי אספקה. חמישה ימי הכנה-אווירית קדמו להטלת הצנחנים הראשונים לקרב באיזור פורט סעיד, ואילו העלאתם בחוף של כוחות מן הים באה יום אחד מאוחר יותר. משך ששה ימים אלה היה למצרים זמן בשפע כדי להטביע בתעלה ספינות חסימה — דבר שעשוהו ברוב התלהבות — כולל כל אותם מחפרים ומנופים גדולים אשר היו הכרחיים לסילוק מכשולים מן התעלה ולאחזקתה במצב פעולה תקין. כך ויתר הפיקוד האנגלו-צרפתי שבקפריסין מראש על הנכס הממשי היחיד אותו יכול אולי לקוות להשיג כתוצאה מנקיטת השימוש בכוח.

את ההסבר להשהיה זו שלא-תתואר יש לחפש בגורמים פוליטיים וצבאיים כאחד. ניתן לקבל כמושכל-ראשון כמעט, כי מבצעים מוגבלים יהיו מכוונים להשגת מטרה פוליטית קצרת-טוח. שלא כמלחמות ארוכות גדולות היקף, בהן עשויות מסיבות משתנות להביא לידי שינוי במטרה הפוליטית המקורית (מטרה, אשר לגבי הצד המתגונן לפחות תתבטא אולי בהתחלה בשמירה-על-קיומו ותו לא) — הרי המבצע המוגבל מוכון באופן מפורט וברור הרבה יותר אל תכליתו המדינית. מכאן, שבחירת האמצעים הצבאיים חייבת להלוך את התכלית המדינית המבוקשת.

* * *

בפרשת סואץ, בתוך הערפל של דין ודברים פוליטי ודיפלומטי, נשמטה מתוך תחום ראית ממש-לותיהן של שתי בנות הברית (ובעיקר מתחום ראיתה של הממשלה הבריטית), התכלית הפוליטית שהציבו לעצמן. בהתאמצן להגן על עצמן מפני ביקורת

— זו שמבית וזו שמחוץ — על המדיניות בה נקטו, דיברו אחדים ממדינאיהן על הקמת משטר בינלאומי לאיזור התעלה; בעוד שאחדים רמזו ש"להפטר מעבד-אנ-נאצר" היתה התכלית העיקרית לה נתכונו. בבוא ההתקפה הישראלית הוכרו על מטרה אנגלו-צרפתית חדשה: "להציב חיץ בין הכוחות היריבים", על מנת להבטיח את שלום התעלה.

שתי דרכים בלבד היו מוליכות להבטחת שלום התעלה: להניח לישראלים להוסיף לדלוך אחר הכוחות המצריים המובסים מסיני — או לתת בידי גייסות קרקע אנגלו-צרפתיים החזקה ממשית בתעלה בטרם היתה למצרים השהות להתאושש מתדהמת תבוסתם בידי הישראלים. משנים אלה לא נעשה דבר.

האנגלו-צרפתיים עמדו על כך שהישראליים יעצרו 10 מיל מהתעלה — דבר שהישראליים קיימוהו, ללא ספק תוך כדי חששות לגבי התוצאות. לאחר מכן באו חמשת ימי "ההכנה" האווירית, שלא זו בלבד שנתנו למצרים זמן די-יותר לחסימת התעלה, אלא אף אפשרו את הצטברות ההתנגדות הפוליטית באו"ם עד למידה כזו, שלא ניתן היה עוד לממשלות שבלונדון ובפאריס להתעלם ממנה.

אין ספק בזה שה"הזזות" המתמידות של המטרה הפוליטית, החיפוש המתמיד אחר תרוצים חדשים ותחבולות, ערפלו במוחותיהם של המדינאים שב-לונדון ובפאריס את התכלית למענה היה עליהם לעמוד למעשה — עד שנבע מכך זרם מדהים של הוראות משתנות-ללא-הפסק אל הפיקוד הצבאי שב-קפריסין.

בימים האחרונים שלפני מהלומת האויר הראשונה, הושם במיוחד דגש גובר-והולך בצורך להמנע מאבדות — לא רק מאבדות אנגלו-צרפתיות אלא אף מצריות. דבר זה נמצא מעורבב כליל בהוראות אחרות שנבעו מהדיבוק, שדבק במחשבה הפוליטית-דיפלומטית, בענין הצורך "להשאיר את הפתח-לע-תיד פתוח"; הוה אומר, השתדלות לדחות ככל האפשר את הרגע להחלטה סופית, שמשנעשתה אין עוד נסיגה ממנה.

* * *

שעה ששוקלים את התכנית למבצעים צבאיים, נוטה מגמת-המחשבה הנ"ל לראות בתור החלטה-שאינ-עוד-לחזור-ממנה — אותו רגע בו מציב החייל הראשון את רגלו בחוף זר. פעולה אווירית והרעשה

ימית, לעומת זאת, הריהן בעיניה מושכות-לב ביו-תר. משום שאינן נראות ככרוכות בהתחייבות שאין לחזור ממנה — כי הרי ניתן להפסיקן.

וויטהול וקיי-ד'אורסיי קיוו, ללא ספק, שהפצצת שדות התעופה המצריים ומבול כרוזי התעמולה שפוזרו אותו זמן על מצרים, ישברו את רצון ההתנגדות של המצרים. הוצאו פקודות חמורות להמנע ככל האפשר מגרימת אבדות לאוכלוסיה האזרחית — והן קוימו.

מבחינה צבאית, מטרתו הראשונה של פיקוד בנות הברית שבקפריסין — בראשית הגנרל הבריטי סיר צ'רלס קייטלי — היתה נטרול חיל האויר המצרי. ידוע היה שלמצרים סופקו, על-ידי ברה"מ, מספרים

ניכרים של מטוסי קרב מיג-15, וכן לפחות שתי טייסות של מפציצים דו-סילוניים קלים. והרי, לפי אורח המחשבה המקובל, כרוך סיכון רב בנסיון לבצע נחיתה אמפיבית או מוצנחת כאשר חיל אויר סילוני אויב עודנו כשר לפעולה.

אכן, הדבר המוטעה היחיד שבתפיסה זו — במצב הדברים הנדון — היתה העובדה שכל כוח אויר, בין אם סילוני ובין אם לאו, אינו יכול להחשב כמוכשר-למבצעים אם מפעילים אותו צותות מצריים. נראה, כי סיר צ'רלס ויועציו נתנו דעתם על איכות המטוסי שמשני הצדדים ולא דוקא על איכות הטייסיים. בגלל סיבה זו היתה התנגדות של החוגים הצבאיים להוראות הנהירות שבאו מלונדון ומפאריס פחותה, מכפי שעשויה היתה להיות במצב אחר.

אכן, גדולה הסתירה בין גישה הססנית זו — עם חוסר-התאום המדיני, הצבאי והמודיעין הלקוי שהיו כרוכים בה — לבין התכנון היסודי והביצוע הנועז של האופנסיבה הישראלית. ההתמרמרות שמצאה את ביטויה בהערכה המקצועית של החוגים הצבאיים הישראליים, יש בה משום עדות מובהקת להבדל שבנקודת ראייה. "מה לכל הרוחות חושבים הם שהנם עושים?" שאל את הכותב קצין ישראלי נרגז, "שלא מתקיפים הם את, מבצר-אירופה?"...

* * *

לאור התוצאות שהושגו על-ידי הישראליים בפע-לם נגד כוחות מצריים מצוידים בנשק סוביאטי, ולנוכח אי-יכולתו הגמורה של חיל-האויר המצרי להתערב התערבות של ממש בכל חלק שהוא של הלחימה, לא יתכן כל ספק כי התקפות פתע של כוחות מושטים על פורט סעיד וסואץ בעת ובעונה אחת, כשהן מלוות בהתקפה באיזור איסמעיליה בכל הגייסות המוטסים המצויים, אילו נערכו ללא הכנה כלשהיא — היו זוכות להצלחה; וכי הן היו — אילו נפתחו, נאמר, ב-31 באוקטובר או ב-1 בנובמבר — מאפשרות לכוחות האנגלו-צרפתיים להשתלט על התעלה. כשהיא בלתי ניזוקה או ניזוקה מעט בלבד, תוך 48 שעות מראשית ההסתערות.

בהתקפה כזו ניתן היה לתמוך על-ידי חדירה חז-קה של יחידות צי לתוך מי התעלה עצמה, כשבראשן כמובן שולות מוקשים — ויתכן גם על-ידי המנעה אוירית נגד שדות תעופה מצריים.

אילו כך עשו, הרי שעה שנתכנסה העצרת הכללית של האו"ם ב-2 בנובמבר, כדי לדון בקריאתה הנמ-רצת הראשונה להסתלק מתוך מצרים — היתה קיי-

מת אזי עובדה בפועל: החזקה אנגלו-צרפתית בתע-
לה. ביד הבריטים והצרפתים היה מצוי אז קלף-
למיקוח — ולא רק מצפון לא נקי וכשלון צבאי. קולו-
נל עבד-אנ-נאצר, לעומת זאת, לא היה מוצא עצמו
אז בעמדה חזקה, ולא יכול היה אז לתלות תקוות
רבות בכך כי יצליח להסתיר — בין מעמו הוא, ובין
מהעולם הערבי בכללו — את העובדות הקשות של
התבוסה. יתכן וניתן היה, בבוא העת, למסור את
התעלה לפיקוח ותפעול זמני לאומות המאוחדות —
עד אשר תוקם רשות בינלאומית מהימנה לתפעולה.
ברם, כפי שהתפתחו בפועל המהלכים הצבאיים
שהתנהלו בשובה ובנחת, כוח הנחיתה האנגלו-צרפ-
תי, ששמר בהקפדה על אורח פעולה ב"נוסח המקור-
בל", נעצר לבסוף בלחץ תביעותיו של האו"ם —
קילומטרים לא רבים דרומית מפורט סעיד. לא
הושגה אף אחת ממטרותיהן של הממשלות שערכו
את ההתקפה. התעלה נחסמה לתנועה למשך חודשים,
ומעמדה לעתיד לוטה בערפל. עמדתו של קולונל
עבד-אנ-נאצר — לפחות בשעת כתיבת שורות
אלו*) לא הוחלשה כי אם נתחזקה. ברה"מ זכתה

(*) סוף חורף 1956 — המערכה.

בפרסטיז'ה ניכרת במזה"ת. הפרסטיז'ה האנגלו-צר-
פתית, לעומת זאת, כמעט ונעלמה כליל. אירופה
המערבית סבלה קשות ממחסור בנפט. בריטניה
וצרפת לקו בכל הפגעים, הכרוכים בנקיטה בפעולה
צבאית, והסתבכו בכל הסיכונים הנובעים מכך —
מבלי שהפיקו מן המעשה הנאה כל שהיא.

עם כל זאת הרי אותה פעולה צבאית, אפילו מצו-
יים משקיפים הסבורים כי מקורה בשיקול מוטעה —
היתה מכוונת, ביסודו-של-דבר, לטובת עניניו של
העולם החופשי; ואילו הצליחה, היתה לא רק מע-
ניקה בטחון לחוליה חיונית במערכת המסחר ודרכי
התחבורה של העולם החופשי — אלא אף היתה
עוקרת מרכז של השפעה סוביאטית (או אולי, ביום
מן הימים, מרכז של שליטה סוביאטית) בצומת הד-
רכים העולמי, ובשערי אפריקה.

ההבדל שבין התוצאה העגומה לבין תוצאה שהי-
תה רצויה יותר לגבי כל הנוגעים בדבר (ובטוח
ארוך — אפילו לטובת עניניו של העם המצרי עצמו)
היה טמון בעובדה שלא הושגה הצלחה צבאית, לאחר
שעלו על דרך של שימוש בכוח. מחמת הכשלון
האנגלו-צרפתי, אפילו הניצחון הישראלי המזהיר
איבד הרבה מערכו בשביל מדינת ישראל.

תמצית הלקח

מנסיון סואץ העגום, ניתן להפיק מספר לקחים — ובעקבותיהם מסקנות — שהנם
ישימים אף לגבי מדיניותה הצבאית של אמריקה; ולהלן — סיכומם של אלה:
כוחות-צבאיים, המתאימים בשביל להרתיע אויב-שבכוח מלאסור מלחמה-גרעינית בלתי
מוגבלת, מושתתים על שלושה אלה: כלי זין גרעיניים; האמצעים להנחתתם על מטרות
מרוחקות; ואמצעים להגנה בפני התקפה גרעינית.
כוחות-צבאיים, המתאימים לניהול מלחמה "מוגבלת" או "מקומית", מושתתים על עוצבות
של גייסות קרקע מאומנים היטב ויחידות-אוויר טקטיות — בצירוף האמצעים להובלתן המהירה
אל אזורים קריטיים ולהטלתן לקרב בתנאים הנוחים לגביהן. כלי זין גרעיניים — ערכם לתכליות
אלה מפוקפק.

על-כן, אומה אשר לה אינטרסים והתחייבויות מעבר-לימים, אותם אין היא מוכנה לנטוש
לנוכח התגרות — שומה עליה כי תקיים גם כוחות מסוג שני זה, בצד כל אותם הדברים להם היא
זקוקה בתור כוח-מרתיע גרעיני.

במצבי-חרום בעלי היקף מוגבל עשוי להופיע תכופות הצורך לנקוט יזמה, ולתפוס
הזדמנויות בנות-רגע (הן צבאיות והן מדיניות). על-כן, כוחות-צבאיים שנועדו לשימוש כזה —
יש להחזיקם ברמת-כוננות גבוהה, ובעוצמה שתספיק בשביל לטפל בכל הצרכים שניתן
לראותם מראש.

במבצעים-צבאיים מוגבלי-היקף, נודעה כמעט תמיד השיבות ראשונה-במעלה להשגתה
המהירה של מטרה מדינית מוגדרת-היטב. מכאן, שהמטרה הצבאית, והאמצעים להשגתה, יש
להתאימם במדוקדק אל הגשמתה של המטרה המדינית לה מתכוונים. רק לעתים נדירות מצוי יהיה
בידך הזמן לתיקונן של שגיאות התחליות, בהן נכשלת בתחום זה, מבלי שתסתכן בסיכונים
נוספים, אשר יתכן ואינך יכול לקבלם עליך.

הפיקוד על מבצעים בעלי אופי זה — יש להפקידו בידי קצינים אשר מושגי המהירות,
ההפתעה והניידות חדרו לרמ"ח אבריהם. ההנהגה המדינית, משהגדירה את המטרה, צריך שתמנע
מלהתערב בביצועה הצבאי של התכנית.